

Jovana Karaulić
KULTURALNE IZVEDBE JUGOSLOVENSTVA

Edicija
KULTURA * UMETNOST * MEDIJI
Knjiga br. 36

Urednica
dr Milena Dragičević Šešić, prof. emerita

Recenzenti
dr Silvija Jestrović
dr Radina Vučetić
dr Ivan Medenica
dr Aleksandar Brkić
mr Ana Letunić

Objavlivanje ove knjige podržalo je Ministarstvo nauke,
tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije

Fotografija na naslovnoj strani:
Vesna Pavlović: Fototeka (Projection Still III), 2015 iz serije
„Fabrics of Socialism“, arhivska crno bela fotografija

JOVANA KARAUJIĆ

KULTURALNE IZVEDBE
JUGOSLOVENSTVA

Institut za pozorište, film, radio i televiziju
Fakultet dramskih umetnosti, Beograd

CLIO

2023

Sadržaj

UMESTO PREDGOVORA.....	7
UVOD	13
RAZLIČITA ČITANJA POLITIKA JUGOSLOVENSTVA.....	19
Politički procesi, javne politike i njihova primena u jugoslovenskoj praksi	26
Eksplicitne i implicitne kulturne politike u kreiranju jugoslovenstva.....	41
JUGOSLOVENSTVO I INSTRUMENTI JAVNOG UPRAVLJANJA: KULTURALNE IZVEDBE (NAD)NACIONALNIH NARATIVA	53
Kulturalne izvedbe jugoslovenstva vezane za ličnost vladara	63
Slet kao kulturalna izvedba jugoslovenstva	83

ORGANIZACIJE IDEOLOŠKOG APARATA U SLUŽBI POLITIKE JUGOSLOVENSTVA	89
Osobnosti Sokolskog pokreta	93
a. Institucionalni i organizacioni okvir – Soko Kraljevine Jugoslavije	102
b. Organizacione karakteristike Sletskog odbora Svesokolskog sleta 1930. godine u Beogradu	107
c. Struktura upravljanja i programski koncept Svesokolskog sleta u Beogradu 1930. godine.	112
Koncepti upravljanja Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ).	133
a. Institucionalni i organizacioni okvir SSRNJ.	137
b. Razvoj i oblikovanje sletova u socijalističkoj Jugoslaviji.	143
c. Kreiranje identiteta jugoslovenstva – prvo izdanje Dana mladosti 1957. godine.	153
d. Uticaj društveno-političkog konteksta na koncept upravljanja sletom – Dan mladosti 1988. godine	168
ZAKLJUČAK	189
SUMMARY	197
LITERATURA I IZVORI	199
Arhivska građa	205
Arhiv grada Beograda.	205
Arhiv Jugoslavije	205
Arhiv Srbije	206
Arhiv Jugoslovenske kinoteke	206
Periodika.	206

*UMESTO
PREDGOVORA*

Iz ugla nekoga ko je rođen 1980, iste one godine kad je društveno-politički kontekst jugoslovenske zajednice bio zauvek izmenjen¹, svoje najmlađe dane proveo u posmatranju rasparčavanja zemlje u kojoj je prohodao i pripadao poslednjoj generaciji pionira koncepti individualnog sećanja i kolektivnog pamćenja mogu biti prilično zbunjujući. Koja su to moja sećanja na jugoslovenski konstrukt i njegove simbole, koje slike identiteta „zamišljene zajednice“ su se zadržale, koje su dozvoljene, a koje to više nikako nisu?

Taj šakterovski „sedmi greh sećanja“, koji vrši snažan uticaj na to „da se, mimo volje, sećamo onoga što ne možemo da zaboravimo“ (Asman, 2018), mogao bi da bude jedan od osnovnih motiva za ispisivanje redova pred vama. Ipak, on je samo jedan od činioca u ovom istraživačkom procesu, koji predstavlja potencijalno logičan nastavak zanimanja za koncepte upravljanja složenim formatima kulturalnih izvedbi kakvi su opisivani u ovoj knjizi kroz studije slučaja sahrana i venčanja vladara u oba perioda postojanja Jugoslavije, ili sokolskih sletova i proslave Dana mladosti kao reprezentativnih primera alata državnog ideološkog aparata. U praktičnom, profesionalnom radu, na mestu producenta i izvršnog producenta složenih kulturalnih izvedbi² veoma često mi je nedostajao teorijsko-istorijski

1 Josip Broz Tito je preminuo 1980. godine.

2 Autorka je u prethodne dve decenije radila na poziciji producenta, izvršnog producenta ili organizatora događaja kao što su: ceremonija

oslonac u promišljanju upravljanja državnim događajima. Ovaj „nedostatak“ je verovatno najviše povezan s načinima oblikovanja sećanja na prethodni vek kroz vrlo maglovite obrasce izvođenja, pa tako moja generacija, a posebno ona mlađa kojima je knjiga i posvećena, o njima zna veoma malo, ili nimalo.

Kolažni zbir ovih perspektiva uticao je na proces i realizaciju prethodno doktorske disertacije, a onda i knjige, za čije nastajanje beskrajnu zahvalnost upućujem mentorki, dr Mileni Dragičević Šešić, na iskustvu i znanjima koje je nesebično delila sa mnom tokom procesa, ali i strpljenju i podršci koju mi je pružala uvek svih ovih godina, posebno u momentima kad sam se prepuštala preispitivanjima svojih kapaciteta. Saradnja s profesorkom Šešić je uticala na moje razumevanje suštine istraživačkog rada, ali i životnih i ljudskih vrednosti.

Veliku zahvalnost dugujem i dr Saši Sailoviću, koji je na samom početku uticao na moju odluku da se opredelim za rad na disertaciji i upustim u novi izazov koji će verovatno određujuće uticati na moje profesionalno usmerenje.

Takođe, veliku zahvalnost dugujem koleginicama i kolegama – dr Ivanu Medenici, dr Radini Vučetić, dr Maji Ristić i dr Miroslavi Lukić Krstanović – na temeljnim komentarima i sugestijama koji su doprineli da finalna verzija teksta bude uobličena i potpuna. Ove knjige verovatno ne bi bilo i bez ohrabrenja i sugestija u procesu pripreme, koleginica i kolega sa Katedre za menadžment i produkciju FDU, kao i podrške kolega iz Instituta FDU na čelu sa direktorkom, profesorkom dr Nevenom Daković.

Kada je rad trebalo da dobije svoj dalji život, značaj teme prepoznao je izdavač Zoran Hamović, na čemu sam zahvalna, u nadi da je nas zajednički rad na ovoj knjizi prva saradnja u nizu koji sledi. U procesu analize i iznalaženja arhivske građe veliku podršku mi je pružila prijateljica i koleginica Velselinka Kastratović, kao i ukupno zaposleni u Muzeju Jugoslavije, a posebno se i zahvaljujem i Milošu

otvaranja i zatvaranja Univerzijade u Beogradu, 2009. godine, ceremonije otvaranja Evropskog prvenstva u košarci 2005, inauguracije predsednika RS 2004, EXPO paviljona 2009. godine u Šangaju, Dana EU baštine, Dana Beograda, ceremonije otvaranja Fina kupa itd.

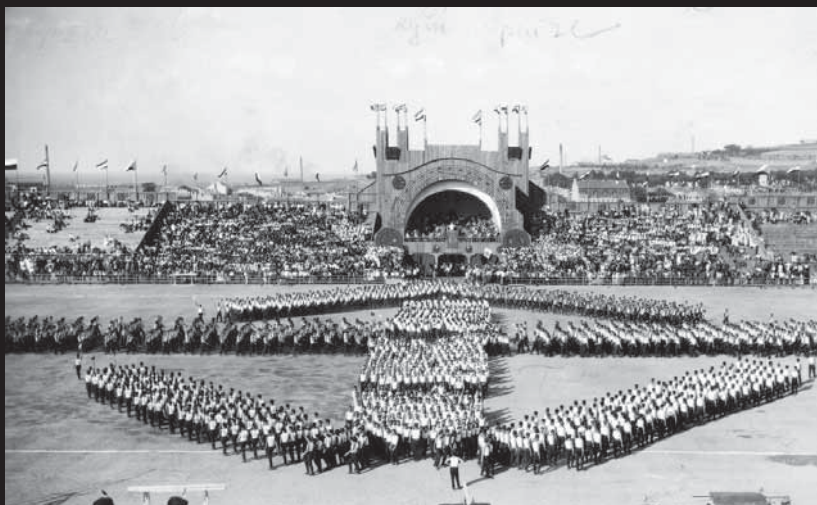
Jurišiću na nesebičnom omogućavanju foto ilustrovanja pojedinih delova knjige bez kojih ona ne bi bila ista.

Mojim prijateljima i kolegama dr Aleksandru Brkiću, Ani Letunić, dr Kseniji Marković Božović, dr Vladimiru Đurđeviću, Tatjani Nikolić, dr Ana Martinoli, um. dr Mirku Stojkoviću, Branku Sujiću i Pavlu Dinuloviću, Milošu Pavloviću zahvaljujem na neprestanom bodrenju, inspiraciji, ali i strpljenju što su tokom pisanja knjige bili tu baš uvek kad je to za mene bilo važno.

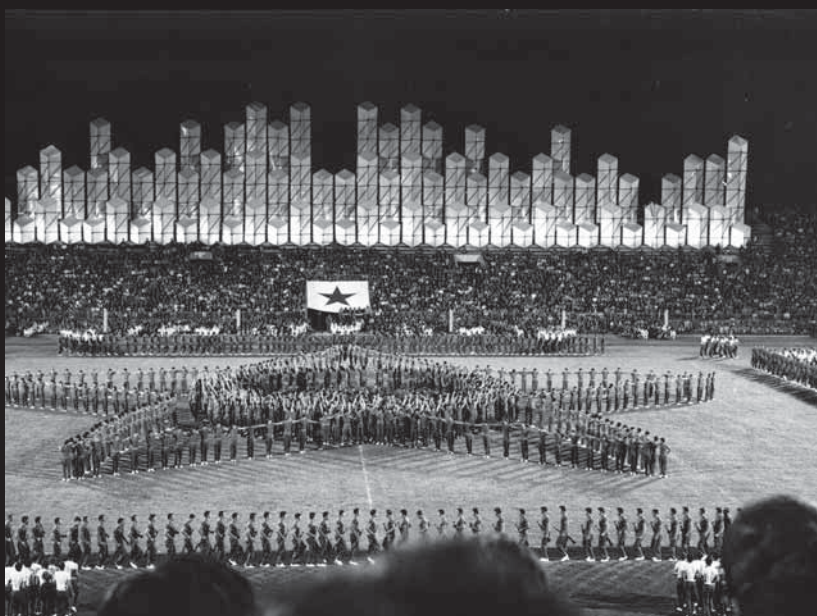
Zahvaljujem svim mojim prijateljima koji su se radovali svakom mom koraku načinjenom na ovom putovanju.

Konačno, ogromnu ljubav, nenadoknadivo vreme i zahvalnost dugujem mojoj porodici, deci, kao i Bojanu jer su me razumeli baš uvek, i kad nisu morali. Njima, Klari i Luki posvećujem ovu knjigu, u nadi da će im ona bar malo pomoći u razumevanju vremena koje je pred njima.

UVOD

Svesokolski slet 1930. godine
(privatna kolekcija Miloša Jurišića)

Proslava 25. maja 1975. godine
(Fond Muzeja Jugoslavije)

U dva različita perioda Jugoslavije, javne politike su reagujući na različita i kompleksna društvena pitanja koristile kulturalne izvedbe kao instrument ideološkog aparata. Posmatranjem razloga postojanja posebnih formata kulturalnih izvedbi, kao i načina njihovog upravljanja u relaciji s istorijskim, socio-političkim, kulturnim aspektima tog vremena moguće je sagledati uticaj javnih politika i njenih primena na konceptu izgradnje (nad)nacionalnog identiteta države, u različitim fazama ideje jugoslovenstva, od nastanka Kraljevine SHS, osnivanja FNRJ i SFRJ pa sve do njenog raspada.

Dinamika javnih politika u kontekstu koncepta upravljanja kulturalnim izvedbama u jugoslovenskoj praksi u knjizi je posmatrana upotrebom istorijske metode, koja je ubrajala procese iznalaženja i analize istorijskih izvora, pisanih i likovnih arhivskih materijala. Navedeni izvori su ukazivali na ciljeve i instrumente javnih politika u izgradnji jugoslovenskog konstrukta, kao i građa koja je uticala na razumevanje istorije organizacija koje su bile nosioci ovih politika dopunjena svedočanstvima neposrednih učesnika u upravljanju projektima analiziranim u segmentu reprezentativnih studija slučaja.

Politička ideja jugoslovenstva koja je oblikovala javne politike i njihovu primenu u odnosu na okruženje u kome je nastajala analizirana je proučavanjem procesa stvaranja politika s fokusom na način odlučivanja, odnosno „pretvaranja politika u delovanje“ (Hil, 2010). U knjizi je posmatrana i kontekstualizacija javnih politika

povezanih s pitanjima društvenih okolnosti u kojima nastaju kroz kategorije načina oblikovanja, promene do kojih dolazi u sistemu vlasti i efekata koje te politike imaju na društvo u celini.

Analiza pojmova eksplicitne i implicitne kulturne politike omogućila je uvide prema kojima je u periodu kreiranja i postojanja ideje jugoslovenstva javna praktična politika u polju kulture uticala na oblikovanje niza aktivnosti koje su kao konačni cilj imale uticaj na sveukupnu percepciju jugoslovenske zajednice. U ovoj celini je posmatrana dinamika relacija eksplicitnih i implicitnih kulturnih politika i njihovog uticaja na oblikovanje jugoslovenskog (nad) nacionalnog identiteta, kao i mogućnost uticaja instrumenata ovih politika na obrasce mišljenja i ponašanja tadašnjih Jugoslovena.

Načini reprezentacije (nad)nacionalnog identiteta u oba perioda postojanja države, kroz delovanje i primenu instrumenata državnog ideološkog aparata predstavljeni su u narednoj celini. U teorijskom sagledavanju mehanizama i instrumenata u izgradnji jugoslovenskog narativa sažetom analizom su predstavljena tumačenja pojma kulturalne izvedbe teoretičara kao što su Singer, Jovičević, Šekner, Rajnelt, Medenica. Ipak, glavna analiza vrste i elemenata kulturalne izvedbe prihvaćena u radu odnosi se na stanovišta koja iznosi teoretičarka Erika Fišer-Lihte u svojoj studiji *Introduction to Theatre and Performance studies*. U ovom delu knjige su upotrebljene studije slučaja koje doprinose razumevanju upotrebe pojma u kontekstu jugoslovenskog karaktera – venčanje kralja Aleksandra i sahrana Josipa Broza Tita. Obe izvedbe imale su jugoslovenski karakter i podrazumevale su elemente koje navodi Fišer-Lihte – kao prisustvo velikog broja učesnika koji su zajedno uticali na izgradnju identiteta jugoslovenske zajednice u određenom društvenom trenutku.

Značaj državnog ideološkog aparata u izgradnji jugoslovenstva opisan je u narednom poglavlju, analizom dve organizacije koje su tokom jednog dela svog postojanja bile u funkciji instrumenata tog aparata. Podržavljena organizacija *Soko Kraljevine Jugoslavije* u periodu diktature kralja Aleksandra služila je kao instrument u primeni politike integralnog jugoslovenstva i bila zadužena za kreiranje i sprovođenje programa i sadržaja koji su doprinosili uspostavljenom ideološkom konceptu. S druge strane, organizacija koja

je funkcionisala u periodu socijalizma a imala je krovnu ulogu u izgradnji i sprovođenju ciljeva javnih politika bila je SSRNJ (Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije). Za obe ove organizacije karakteristično je da su upravljale projektom sleta kao kulturalnom izvedbom jugoslovenstva koristeći iste ili slične elemente prilikom realizacije, te su u cilju lakšeg razumevanja konteksta nastajanja i strukture organizacije opisani njihovi idejni okviri, istorija kao i institucionalni i organizacioni obrasci.

Nakon analiza organizacija koje su doprinele primeni javnih politika u određenim društvenim periodima, sledi segment u kome je posmatran aspekt organizacionog upravljanja sletom kroz teorijski diskurs koncepta upravljanja projektom. Analiza u ovoj celini je pored teorijske obrade pojma projektnog upravljanja pokazala da kontekst sleta kao kulturalne izvedbe podrazumeva organizacioni format koji omogućava efikasnu realizaciju projekata i postizanje zadatih ciljeva. Ovde je dubinski posmatran tip matičnog organizacionog formata podržavljenog Saveza sokola Jugoslavije, koji je angažovao projektne timove po potrebi, dok je u periodu socijalizma Savezni odbor za proslavu Dana mladosti pripadao redu organizacija s projektnom i često fleksibilnom strukturom. U ovom delu knjige posmatrani su organizacioni formati Sletskog odbora iz 1930. godine, kao i Savezni odbor za proslavu Dana mladosti. Sagleđavanju organizacionih kapaciteta sletova u socijalizmu doprinela su i svedočanstva aktera na upravljačkim pozicijama u poslednjim godinama održavanja događaja.

Podpoglavlja ovih celina predstavljaju tri reprezentativna primera sleta kao kulturalne izvedbe u različitim periodima postojanja Jugoslavije. Analiza najvećeg sleta u periodu Kraljevine (Svesokolski slet u Beogradu 1930. godine) pokazala je načine primena politika integralnog jugoslovenstva kroz organizacione odbore i kroz posmatrane sadržaje u okviru glavnih i pratećih sletskih dana. Studije slučaja koje prikazuju inscenacijske strategije i izvedbe prve i poslednje proslave Dana mladosti u SFRJ ukazuju na različite potrebe ideološkog aparata koje su zavisile od političkih i društvenih okolnosti u kojima su sletovi nastajali.

Analiza prikazana u knjizi je pokazala da su javne politike i njihovi instrumenti u različitim periodima, kroz isti format sleta,

uticale na reprezentaciju „narodnog jedinstva“ uvek kroz prizmu aktuelnih društvenih okolnosti, koje su vrlo često bile komplikovane prilikom tumačenja pojedinačnih naroda o sopstvenoj ulozi u jugoslovenskom konstrukt. Posmatranje realizacije poslednjeg sleta 1988. godine pokazalo je da dezorijentacija ciljeva javnih politika utiče na kapacitet idejne i društvene vrednosti same izvedbe, posle čega je ovaj manifestacioni oblik prestao da postoji na post-jugoslovenskom prostoru.

Konačno, posmatranje upravljanja sletom kao kulturalnom izvedbom jugoslovenstva zahtevalo je razumevanje projektnog menadžmenta scenskih izvedbi, njenih organizacionih karakteristika o čemu nije do sada bilo mnogo reči u akademskoj literaturi. Analiza dinamičnog odnosa ideologije i sleta kao kulturalne izvedbe u periodu obe Jugoslavije pokazala je da je koncept upravljanja projektom bio zasnovan na kreiranju organizacione forme koja je omogućavala realizaciju projekata i postizanje zadatih ciljeva.

Knjiga koja je pred vama teži da odgovori na pitanje u kojoj meri je oblik postojanja sleta zavisio od političkog konteksta, ali i načina javnog upravljanja koji je odgovarao datom društvenom trenutku. U knjizi su prikazane organizacione strukture neophodne za realizaciju državnih događaja koji nastaju u piramidalnom modelu državnog upravljanja, koji postoji i danas. Tako posmatrano, pregled aktivnosti prilikom realizacije složenih formata kulturalnih izvedbi može doprineti ukupnom sagledavanju karaktera organizacije ove vrste događaja.

*RAZLIČITA
ČITANJA POLITIKA
JUGOSLOVENSTVA*

Za postjugoslovenske države¹, posebno sa stanovišta javnih politika, kao da nije važno pitanje prošlosti koje je u osnovne društvene procese prethodnog veka ubrajalo prodiranje ideje jugoslovenstva. Takvoj perspektivi doprinose disonantne (i često kontroverzne) politike pamćenja koje su se razvijale na eks-YU prostorima, a na temu osnivanja i nasleđa Kraljevine SHS i socijalističke Jugoslavije (Dragičević-Šešić, 2018). U javnom društvenom i političkom diskursu zanemaruju se razlozi za osnivanjem dve Jugoslavije, što bi doprinelo razumevanju društveno-političkog disonantnog nasleđa. Ovu „tišinu“ u knjizi *Jugoslavija u Hrvatskoj – od euforije do tabua*, Markovina problematizuje razmatrajući uverenje hrvatskih nacionalista da je uopšte moguće „prešutati čitavo 20. stoljeće, promatrati prošlost od zamišljene nulte točke, resetirati kompletno kulturno, ekonomsko, antropološko, političko, socijalno i infrastrukturno nasljeđe, te očekivati kako se takav odnos neće na koncu čitavom društvu vratiti kao bumerang. Koliko god se takva tvrdnja doima otrcanom, pa i besmislenom, nemoguće je okrenuti se razmišljanjima o budućnosti bez jasnog odnosa prema prošlosti“ (Markovina, 2018: 7).

1 U knjizi se pod pojmom *postjugoslovenske države* (ili prostor) podrazumeva teritorijalna određenost sadašnjih država, koje su nekad kao republike činile Jugoslaviju, ali i predstava o njoj koja postoji danas kod stanovnika novostvorenih država.

Različite osnove u posmatranju razvoja ideje jugoslovenstva, i kasnije političkih i društvenih procesa, tokom trajanja obe Jugoslavije, moguće je pronaći u različitim očekivanjima od zajedničke države, kako u Kraljevini Jugoslaviji tako i SFRJ. Suprotstavljena očekivanja od nove države kod zajednice Jugoslovena sačinjene od pripadnika različitih naroda bila su i posledica okvira u kojima je stvarana, gde je tokom procesa formiranja prva Jugoslavija teritorijalno obuhvatala područja koja su se međusobno veoma razlikovala u ekonomskom, socijalnom, obrazovnom, kulturnom i verskom pogledu, ali i na političkim i pravnim okvirima. Disonantno razumevanje složenog političkog pitanja, odnosno onoga što je bila, ili što je trebalo da bude jugoslovenska država pokazalo se još mnogo pre osnivanja 1918. godine, pa i pored toga što su sličnosti u tom razumevanju delili intelektualni i kulturni krugovi, nastali došlo je su do sukoba perspektiva koji su bili prisutni tokom trajanja obe jugoslovenske države sve do njenog raspada.

Uzroci različitih pogleda na jugoslovenski diskurs, koji postoje od nastanka ideje jugoslovenstva, preko formiranja pa do nestanka države, ukazuju na mogućnost analize onoga što u toj različitoj percepciji jeste zajedničko u oba perioda postojanja države. Jedan od fenomena obrađivanih u ovom radu, zajednički za oba perioda jugoslovenstva, jeste pitanje *izvođenja* te ideje, kao i njenog *upravljanja*.

U studiji „Jugoslavenstvo danas” Matvejević navodi da je „obično lakše ustanoviti šta nije jugoslovenstvo, nego što jest ili što bi trebalo biti” (Matvejević, 2003: 18), te postavlja pitanje značenja jugoslovenstva, njegovog objedinjenog shvatanja, kao i uloge (kulturnih) činilaca zajedničke jugoslovenske svesti. Pod time možemo razumeti procese i aktivnosti koje je sprovodio državni ideološki aparat prilikom diseminacije ideje jugoslovenstva, upotrebom zajedničkih instrumenata koji su bili zastupljeni u oba perioda postojanja, u svim republikama.

Ako se nadovežemo na citat Pola Bohanana (Paul Bohannan) da se „kultura kreira s vremena na vreme, ali da se ona *izvodi sve vreme*“ (Bohanan, 1996), i smestimo ga u polje javnih politika i njenih instrumenata, možemo razumeti potrebu za izvođenjem određenih političkih ideja. U novim uslovima nastanka države,

kreiranje jedinstvenog nacionalnog identiteta nametalo se kao važno pitanje, pa je objedinjavanje različitih interesa (kako ove procese naziva Latinka Perović) u jedan zajednički bila obaveza državnog ideološkog aparata koji je u različitim sferama društvenog delovanja kreirao organizacije za njegovo sprovođenje.

Nastanak država koje su nosile naziv Jugoslavija (Kraljevina Jugoslavija, FNRJ i SFRJ) nametao je potrebu za raskidom sa zatečenim stanjem, te uspostavljanjem novih sistema koji će biti sposobni da služe jedinstvenim ciljevima državnog aparata koji uključuje i ideološku komponentu (Dimić, 1996). Državni ideološki aparat je primenjivao iste ili slične principe izvođenja svojih političkih ideja, često samo promenom kalendara događaja i izmenom simbola ideološkog okvira u kome se ideja jugoslovenstva kretala. Potrebno je, dakle, postaviti pitanje: Kako se izvodila ta ideja, kako je njome upravljano i koliko su aktuelne javne politike uticale na oblik izvedbe i interpretaciju nacionalnog i nadnacionalnog identiteta jugoslovenstva?

U oba perioda aktuelne javne politike pronalazile su mehanizme kojima su promovisale određenu političku ideju, a jedan od instrumenata bili su sletovi, koji su skoro ceo XX vek predstavljali vidljivi model kulturalnih izvedbi jugoslovenstva.² Kroz održavanje sletova, vladajuće grupe su kad je bilo potrebno konstituisale novi političko-društveni koncept ili se politički pozicionirale, a kako navodi Miroslava Krstanović-Lukić u studiji *Spektakli XX veka*, „njihova moć upravljanja i rukovođenja ima posla sa sopstvenim režimom i hijerarhijom, koji su istovremeno društveno ogledalo“ (Lukić-Krstanović, 2010: 25). Inscenacijske strategije su u velikoj meri zavisile od trenutnih političkih i društvenih okolnosti, pa se u različitim fazama postojanja jugoslovenske države drugačije oblikovao scenski narativ i njegovo značenje za zajednicu Jugoslovena,

2 Pojam „kulturalne izvedbe“ primenjen u radu temelji se na tumačenju nemačke teoretičarke Erike Fišer-Lihte (Erika Fischer-Lichte), iznesenom u studiji „*The Routledge Introduction to Theatre and Performance Studies*“. Teorijska elaboracija pojma je predstavljena u poglavlju „Jugoslovenstvo i instrumenti javnog upravljanja: kulturalne izvedbe (nad) nacionalnih narativa“.

onih koji se jesu, ali možda još važnije, i onih koji se nisu tako osećali.³

Kao posledica društveno-političkih promena, novi nacionalno-ideološki koncept nakon uvođenja šestojanuarske diktature kralja Aleksandra 1929. godine bio je zasnovan na promovisanju ideje integralnog jugoslovenstva.⁴ Ideološki ciljevi diktature bili su usmereni ka „potpunom sintetičkom rešenju“ nacionalnog i državnog programa, te se kroz donošenje *Zakona o nazivu i podeli Kraljevine na upravna područja* kao i donošenjem *Zakona o Sokolu* i formalno uticalo na izgradnju slike o dekretiranom jugoslovenstvu kao opštoj narodnoj ideologiji. Pravdan najvišim državnim interesima, nacionalno-ideološki koncept diktature postao je „osnovna misao vodilja svih nacionalnih organizacija“ (Dimić, 1996: 432).

Među organizacijama koje su imale zadatak da svojim aktivnostima doprinesu percepciji novouspostavljenih jugoslovenskih vrednosti i politika, možda najvažniju ulogu je imao Sokolski savez Kraljevine Jugoslavije. Ova organizacija bila je obuhvaćena radom češkog sokolskog pokreta, koji je osnovan u 19. veku u Pragu na čelu s Miroslavom Tiršom. Prema statutu, osnovna načela od osnivanja pokreta bila su usmerena na „stvaranje fizički zdrave, moralno i intelektualno razvijene, nacionalnom svešću prožete zajednice slovenskih naroda“.⁵

Ne obazirući se na veru, stalež, pleme, sokoli su nastojali da stvore jugoslovenski tip kulture. Pod parolom *Ko je soko – taj je Jugosloven* sproveden je osnovni program sokolskog vaspitanja,

3 O prodiranju ili, sasvim suprotno, poništavanju ideje jugoslovenstva u kontekstu tumačenja nacije Jugoslovena govori podatak da se na popisu stanovništva 1971. godine samo 1,3% stanovnika sa stanovništva nacionalnog opredeljenja izjasnilo kao Jugosloveni, da bi se taj broj na sledećem popisu 10 godina kasnije uvećao na 5,8% od ukupne populacije.

4 Pokušaj odgovora kralja Aleksandra na unutrašnje i spoljne probleme Kraljevine SHS doveo je do proklamovanja integralne jugoslovenske ideologije, koja se zasnivala na zamisli o nacionalnom jedinstvu. Više o načelima integralnog jugoslovenstva, kao i sintezi nacionalnog izražaja nalazi se u narednim poglavljima.

5 Statut Sokola Kraljevine Jugoslavije.

u narodnom duhu, s ciljem da svojim radom okupi čitav narod u jedinstvenoj i nedeljivoj slobodnoj državi (Dimić, 1996: 433).

Nakon uvođenja *Manifesta kralja Aleksandra* 1929. godine, (nad)nacionalni i opštekulturni značaj sokolske organizacije se uvećava, te se *Zakonom o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije* 5. decembra 1930. godine vrši potpuna reorganizacija i ujedinjenje pojedinačnih nacionalnih sokolskih saveza kao i potpuno podržavanje organizacije koja je do tada funkcionisala kao privatna inicijativa na dobrovoljnoj bazi.

Različitim aktima dat je ideološki okvir Sokolskog saveza, pa on postaje „saradnik države u rešavanju krupnih nacionalnih zadataka“, bez obzira na isticanje toga da je „zakonodavstvo promenilo organizacionu strukturu, ali ne i bit sokolske ideje“. ⁶ U pomenutom periodu sokolski sletovi imali su zadatak da promovišu postulate integralnog jugoslovenstva i kao takvi predstavljali su značajan instrument u primeni javnih politika. Kompleksnost ovih izvedbi, u kontekstu programske pripreme i realizacije, načina promišljanja i upravljanja ukazuje na nameru ideološkog aparata da ideju integralnog jugoslovenstva učini što masovnijom. To je bilo važno sa stanovišta tadašnje politike jer su među članovima zajednice jugoslovenskih naroda bili različito posmatrani razlozi postojanja zajedničke države.

S druge strane, u različitim periodima socijalističke Jugoslavije sletovi kao kulturalne izvedbe su kreirani u skladu s aktuelnom društveno-političkom ideologijom. Uveden 1957. godine, slet za Dan mladosti je promovisao ideologiju bratstva i jedinstva u više-nacionalnoj Jugoslaviji i tekovine NOB-a: antifašističku borbu i socijalizam kao državotvornu agendu kroz masovnost kako izvođača (oko 8.000), tako i publike na stadionu (oko 60.000), ili milionskog auditorijuma pored malog ekrana. ⁷ U okvir izvođenja slike

6 *Sokolski glasnik*, br. 19, 1931.

7 Krajem pedesetih godina proslava Dana mladosti ulazi u kategoriju televizijskih prenosa, izvedba postaje medijski spektakl, i dok se broj učesnika ustaljuje, dotle je gledalački auditorijum porastao na kompletan milionski auditorijum. Prvih godina direktan prenos svečanosti bio je privilegija onih koji su imali TV prijemnike, te se praćenje prenosa

jedinstvenog jugoslovenskog identiteta bilo je potrebno uključiti mnogo puta u istoriji ponavljaju matricu „slavljenja slavne prošlosti“, o kojoj piše Jezernik u studiji „Uspomena na slavnu prošlost“ bodrila je pripadnike naroda na prevazilaženje poteškoća i žalbi sadašnjosti, usmeravanjem njihovih pogleda na svetliju budućnost“ (Jezernik, 2018: 15).

Kako su se političke i društvene prilike menjale, posebno nakon Titove smrti sredinom osamdesetih godina XX veka, još uvek su se pevale pesme jedinstvu zajednice Jugoslovena, bratstva naroda i narodnosti, ali je jugoslovenstvo najčešće promovisano kroz sadržaje koji su se obraćali mladima s idejom približavanja krute, birokratizovane ideologije (Bešlin, Milošević 2017). Sletovi kao kulturalne izvedbe koje su promovisale jugoslovenstvo tih godina se po mnogo čemu razlikuju od izvedbi iz prethodnih decenija. Pre svega po tome što više nije bilo jasno šta je zapravo ideja jugoslovenstva u svojoj suštini (da li ona i dalje postoji ili je nestala naočigled jugoslovenske javnosti) i koju bi tačno poruku narodu trebalo da pošalje državni ideološki aparat.

Ova knjiga će pokušati da pokaže na koji način je javno upravljanje uticalo na organizacione mehanizme u sprovođenju ciljeva koje je utemeljila javna politika u oba perioda postojanja države. Posmatranjem konteksta nastajanja i formulisanja tih ciljeva u izgradnji ideje jugoslovenstva, zatim načina javnog upravljanja kroz delovanje različitih (institucionalnih) aktera i sprovođenja sleta kao kulturalne izvedbe moguće je uvideti njihove međusobne zavisnosti i nivoe upravljanja. Konačno, posmatranjem načina upravljanja sletom kao kulturalnom izvedbom jugoslovenstva knjiga može doprineti ukupnom razumevanju projektnog menadžmenta scenskih izvedbi i njenih organizacionih osobina.

izvedbe organizovalo kao porodično/komšijsko/prijateljsko iskustvo (Lukić-Krstanović, 2010).